

Csiki Huba

Imagináció és fantázia

Az észlelés a valóság kézzelfoghatóságával szembesít bennünket. A valóság valóságossága nem a felismerés, a rádöbbenés, a pillanat euforikus vagy affektív módon közönyös azonnalóságában gyökerezik, a pillanat nem nyújtja a felfakadási pontját, a valóság tudata nem metareflexív, inkább időben kibomló, a tapasztalatok rendje által folyamatosan felsejlő és lecsengő, a mindig morajló semmibe eltűnő értelemképződés.

Husserl nyomán a tapasztalathoz való hozzáférés elsődleges formájának az észlelést tekinthetjük, hagyományosan minden tapasztalatleírás tulajdonképpen az észlelés szerkezetének a leírását jelenti. Amennyiben a világhoz, a fenomenekhez az észleléstől eltérően strukturálódó értelemösszefüggés jelenik meg, ennek a fenomenológiai analízisben, illetve leírásban mindig egyfajta, a már említett struktúrákra való visszavezetése valósult meg. Nyilván már Husserl számára is felvetődik, hogy a tapasztalat olyan elemeket is tartalmaz, amelyek nem tagolhatók bele az észlelés szerkezetébe. A fantázia működése már a husserli megközelítésben is néhol szétzilálja az észlelés kereteit,¹ s olyan értelemképző működésre utal, amely nem értelmezhető az észlelés szerkezete által. Önálló tapasztalatokban túlmutat a fantázia értelemadása az észlelés által körvonalazott értelmén? Újra kell értelmeznünk a fantázia és a percepció közti összefüggést?

Arra szeretnénk rámutatni, hogy a fantáziatudat nem csupán nem másodlagos a percepcióhoz viszonyítva, hanem csupán általa, a fantázia működése által, ennek sajátos szerkezete révén valósulhat meg az észlelés, s végső soron válik lehetővé a világhoz való viszonyunk.

Nyilván vizsgálódásunk fenomenológiai ihletettségu, a fenomenológiai leírásra és analízisre támaszkodik, a fantázia tárgyainak, a fantazmáknak a leírása, s ezeknek a tapasztalatban az észleletekkel való konfigurációja a fenomenológiai megközelítés részét képezi. Olyan fenomén konfigurációkkal is szembesülünk a leírás során, amelyek esetleg a tapasztalat egyértelműségét megkérdőjelezik, gondolok itt elsősorban a fantázia működésének arra a sajátos formájára, amelyet lebegésként² ragadhatunk meg, de csupán a tapasztalat körét s ennek adódási lehetőségfeltételét tágítjuk a fantáziát is érintő fenomenológiai leírásokban.

Az imagináció

A fantáziatudat megközelítése, maga Husserl számára úgy tűnik, hogy nem a fenomeneknek egy olyan tartományára vonatkozik, amelyek teljesen elkülönültek a valóságtól, ellenkezőleg a neutralizációban, az emlékezetben, a lehetséges körében olyan valóságviszonyok körvonalazódnak,

Csiki Huba (1977) – filozófianár, M. Eminescu Főgimnázium, Marosvásárhely; doktorandus, BBTE, Kolozsvár, hubacsiki@gmail.com

¹ A fantáziatudat problémája a teljes Husserl-életműben megjelenik, nem csupán a fantáziakönyv elemzéseiben.

² A lebegés fogalma a *Phantasie und Bildbewusstsein* egyik központi fogalma, szoros összefüggésben áll a tiszta fantázia fogalmával. Lásd Edmund Husserl: *Phantasie und Bildbewusstsein*. Meiner Verlag, 1980. A továbbiakban Hua XXIII.

amelyek a valóság és a fantázia összefonódását jelentik. Maga a tiszta fantázia is, úgy, ahogy annak leírása Husserlnél megjelenik, a percepció és a fantázia összefonódására utal. Ez az összefonódás az imaginárius tapasztalat sajátossága, semmiképpen sem lehet a reflexió által meghatározni.

Husserl különösen meghatározónak tartja az imagináció kizökkenő és meglepő jellegét. Veronesére utalva jegyzi meg, hogy a képben (fantáziakép) tekintetünk egy olyan tárgyi világba hatol be, amely meghatároz minket: a kép elragad.³ A képnek Husserl azt az erőt tulajdonítja, hogy képes egy törést bennem létrehozni: a törés az aktuális én és az énkép között jön létre. Elképzelni vagy megérteni a képet minden esetben azt jelenti, hogy létrejön egy kapcsolat a vélt tárggyal. Ez a találkozás mint kvázi prezencia problémákat vet fel, különösképpen a valóságban való jelenlét és a képzelet tárgyánál való értelemadó szubjektum jelentétének a kapcsolatát illetően. Az imagináriusnak az a felforgató ereje, amelyre Husserl utal, a vizsgálódást arra sarkallja, hogy a valóság határait, a valóság meghatározását próbálja meg rögzíteni, s tisztázza azokat a kritériumokat, amelyek segítségével a valóság valóságjellege rögzíthető. Végső soron azt is tisztázni kell, hogy a reprezentációmban adott tárgy milyen mértékben adott rajtam kívül is. Végső soron maga a valóság fogalma a problematikus.

A lebegés fogalma

Vizsgálódásunk ezt a viszonyt szeretné feltérképezni. Elsősorban a fantáziatudat és imagináció fogalmának és megközelítésmódjának fejlődését kell feltérképezni úgy, ahogy az a *Fantázia, képtudat, emlékezet* című Husserl-munkában megjelenik. A műben szerteágazó megközelítésekkel állunk szemben, olyan problémaegyüttessel, amelyet az imagináció problematikájának konstellációjaként ragadhatunk meg. Itt bomlik ki s pillantható meg elméleti kifejlésében a fantazmának, a neutralizációnak, az emlékezetnek, a fizikai képnek, az intropatiának, valamint a perceptív fiktumnak a fogalma, anélkül, hogy a köztük levő összefüggés mindenkor világos vagy egyáltalán rögzített lenne. Husserl az imagináció és a fantázia kapcsán mindig a jelenlét és a távollét, jelenlét és hiány elegyével számol.⁴ Láthatjuk azt is, hogy Husserl fokozatosan lemond arról, hogy a képet úgy határozza meg, mint aminek intencionális struktúrájának a lényege, hogy egy hiányzó tárgyat nyújtson számunkra egy jelen levő, a jelenben adott reprezentáns által. Ebben a kontextusban a fantázia fokozatosan elveszíti leképező (*Abbild*) jellegét. Az imaginárius a tárgyak és a világ kvázi jeleneként nem re-produkció, hanem egy új tapasztalati mód. A fantáziára jellemző specifikus jelen dimenzióját Husserl egyfajta lebegésként (*Vorschweben*) határozza meg. A lebegő jelen lehetséges autentikus tapasztalatok helyeként is értelmezhető. Korántsem arról van szó, hogy a fantázia valamifajta tapasztalat kiegészítése, protézise lenne, a husserli fenomenológiában a percepciót gazdagító szerepet töltene be, ellenkezőleg a percepció mellett a valóság genézisét is meghatározza.

Nehéz körülhatárolni a fantázia, illetve tágabb értelemben az imagináció helyét és szerepét a husserli corpusban. Heterogén és változatos élményösszefüggések hálójában ragadható meg, amely valamilyen értelmileg polarizált élmények és korrelatív tárgyak sűrűjét nyújtja számunkra. Tartalmát tekintve az imagináció mezeje két nagy csoportra osztható, egyrészt beszélhetünk a tulajdonképpeni fantáziáról, amely lehet perceptív vagy reprodukív, másrészt az imagináció

³ Hua XXIII. 49.

⁴ Ullmann Tamás értelmezése. Lásd Ullmann Tamás: *Az értelem dimenziói*. Bp. 2012.

területére sorolhatjuk, legfőként azért, mert Husserl is a legkorábbi megközelítésekben a képtudat analógiájára határozza meg a fantáziát, a képet, a képtudatot, a neki megfelelő tapasztalati modalitásokkal, az imaginációval (*Einbildung*) együtt.

Az élményeknek ez a két típusa határozza meg az imagináció mezejét. Egységük és összetartozásuk, ahogy fent már jeleztük, kérdéses lehet, sőt az a viszony, amely a kettő között lehetséges, sosem tökéletesen rögzített. a rögzítés, a viszony tisztázása érdekében olyan fenomének elemzése szükséges, amelyek már Husserl szerint is a fantáziával és a képtudattal közös rendet képeznek. Itt gondolunk többek között az emlékezésre (*Erinnerung*), az elvárás fenoménjére, a neutralitásra, a perceptív fiktumra, a lehetőségre, a beleérzésre vagy intropátiára, a szimbólum, illetve a jel fenoménjére.⁵ Amennyiben mégsem teljesen evidens, hogy minden felsorolt élménytípus ugyanannak a nemnek az egységébe tartozik, Husserl elemzései kizárják ezt a kételyt, s az egység meglétét támasztják alá. A felsorolt élménytípusok némelyikét eleve társítva elemzi, mint például az emlékezést és a fantázia-reprezentációt. Az élmények leírása érdekében végső soron Husserl a kép, imagináció, fikció és figuráció fogalmait használja. Például az *Ideen I.*-ben a neutralizációt úgy jellemzi, mint a pusztá gondolkodás által megképzettet (*figuriert*), a 2. számú *Fantázia*-előadásban az emlékezést leképezésként határozza meg, az 5. számú *Logikai vizsgálódásokban* az illúzióról mint perceptív fikcióról beszél.

S jóllehet Husserl nem határozza meg az élményeknek azt az átfogó rendjét, amely alá minden élmény szubszumálható, de felmutat lehetséges összefonódásokat vagy viszonylehetőségeket. Például az *Ideen I.*-ben az imagináció (*Einbildung*) neutralizációk és megjelenítések egységei közötti összefonódásként jelenik meg. Számos olyan szöveghellyel is találkozhatunk, amely összefonódást feltételez a képtudat és a fantázia reprezentációja között. Viszont az is előfordul, hogy a szóban forgó viszonyokat nem határozza meg, vagy nem támasztja alá semmilyen fogalmi tisztázással.

Mégis, úgy tűnik, Husserl elég korán elfogad egy olyan meghatározást, amelyhez a későbbiekben ragaszkodik, egy egységes megragadást, amely még sincs ellentmondásban azokkal a variációkkal, amelyek az imagináció, illetve a fantáziatudat mezejének leírásában megjelennek. Úgy tűnik, hogy a lebegés fogalma lesz az, amely egyesíti a fantázia különböző megközelítéseit, a lebegés fogalmában ott rejlő elidegenítés, alap megvonásának a mozzanata, amely minden, a jelenre vonatkozó percepció esetében hiányzik.

Percepció és fantáziaműködés

A fantázia, illetve imagináció esetében Husserl mindenekelőtt Kanttal szakít, elveti a fakultások elméletét, amely Kant esetében még megalapozta a képzelet működését. Másrészt, s itt ez az új, Husserl úgy gondolja, hogy a képtudat és a fantáziaszerű megjelenítés bizonyos típusú intencionális struktúrát hordoz. A percepcióhoz hasonlóan az imagináció is a tárgy megjelenítésének módozata, intuitív megismerési módozat. Viszont a reprezentáció sémája, amelyre Husserl a fantázia működését alapozza, már a kezdetektől Husserl számára is kétértelműségekkel telített.

⁵ Alapvetően a fantázia a képtudat, illetve az időtudat elemzéseivel áll összefüggésben, a fenti fenomének vagy a kép- vagy az időtudat keretében írhatók le.

A megjelenítés mindig a jelent tünteti ki, a perceptív jelent, ahol a percepció az eredendő tapasztalat. Viszont újramegjelenítésként olyan transzformációra is utal, amely jelenné tesz valami olyasmit, ami sosincs jelen.⁶ Husserl abszolút elsőbbséget tulajdonít a tiszta jelennek, a percepciónak. Ebben a megközelítésben, s ez érvényes az imagináció minden szegmensére, az uralkodó modell a leképezés-modell (*Abbild*), amely egy reprezentációs jelenre támaszkodik. A leképezés-modell duális szerkezetű, egy reprezentánst és egy reprezentáltat foglal magába, s a kettőnek a viszonyát a hasonlóság határozza meg. Husserl ezt a modellt a fizikai képek esetében alkalmazza, de érvényesnek tartja a mentális képek vonatkozásában is. A modell esetében pedig ragaszkodik a képtárgy jelenlétéhez vagy a fantáziatárgy jelenlétéhez, s ezt helyezi szembe a kép-szubjektum hiányával. Végző soron az ekként strukturált leképezéseméletet alkalmazza az emlékezet szerkezeti magyarázatára is. A fantáziatudat elméletének kidolgozása kezdetén Husserl elválasztja a fantáziaszerű megjelenítéseket a képtudattól (az 1. számú *Fantázia*-előadásban). A fantáziaszerű megjelenítés nem leképezés, nem tartalmaz reprezentánst és reprezentáltat, a fantazmák nem reprezentánsjellegű valóságok. A leképezéseméletet felváltja az emlékezés modellje, de ez újabb nehézséget vet fel, többek között azt, hogy hogyan lehet megkülönböztetni az emlékezetet a tiszta fantáziától.

A leképezés modelljének elvetése, amely magával hozza a perceptív és reprodukív fantázia közti megkülönböztetést, a jelennek egy újfajta megközelítését is megköveteli: Husserl a fantáziatudat esetében a lebegés fogalmát használja, amely lehetővé teszi a fantáziában adott kvázi-jelenlét és a perceptív jelenlét megkülönböztetését. Maga Husserl többször is hangsúlyozza, hogy a képzelet tárgyainak specifikus megjelenésmódja maga a lebegés.

A lebegés fogalmával arra utal Husserl, hogy a fantázia lényegi sajátossága a valós világban való nem-léte, de ugyanakkor figyelmeztet arra, hogy az elképzelt dolog nem úgy tartozik a fantáziához, mintha a valós világ egy elszigetelt régiója lenne, hisz végző soron a fantázia az intuitív megismerés egyik formája. Husserl ugyan a lebegést tapasztalati világunk fölöttiként írja le, a perceptív fantázia esetén a képet perceptív módon lebegőként ragadja meg. Ez azt jelenti, hogy a tapasztalat során a fantáziakép a maga testiségében adott, de ez a valóság, a testiségnek ez a nyilvánvalósága a mintha struktúrája szerint adott.

Ha pontosan rögzíteni szeretnénk a fantáziában adott lebegő valóság, lebegő megjelenés sajátosságait, akkor azt mondhatjuk, hogy Husserl a lebegés három lényegi jellemzőjét rögzíti. A lebegésként adott adódás elsősorban az objektív térből és időből való távollétet jelenti, egyfajta hiányt feltételez, másodsorban a megjelenések bizonyos fluktuációját, labilitását feltételezi, s végül egy olyan világ, kvázitapasztalat megjelenését, amely a valósággal szemben egy megkettőződő én dimenzióját teremti meg.

Husserl főleg a 18. és 19. *Fantázia*-előadásban hangsúlyozza, hogy a fantázia tárgya nem azáltal különül el és tesz szert individualitásra, hogy betagozódik egy objektív tér- és időszeszefüggésbe.⁷ Ellenkezőleg, csupán egy olyan kváziidő és kvázitér által individuált lehetne, amely nem tagolható bele a valós világba. Kváziidővel és kvázitérrel rendelkezni viszont azt jelenti, hogy semmilyen idővel és térrel nem rendelkezünk. Az idői és téri rögzítések, valamint tartalmak azonosítása hiányzik a fantázia és a tapasztalat szintéziséből. Ez az a mozzanat, ahol a

⁶ A képtudat elemzése során a kép szerkezete: a képtárgy, képdolog és képszűzsé hármassága már előrevetíti a fantáziakép semmis jellegét; ez a bernai tanulmányokban explicite meg is jelenik.

⁷ Lásd Hua XXIII. 195–230.

fantázia elkülöníthető az emlékezettől. Az emlékezet tárgya megtalálható egy objektív múltban, jelen volt a percepció számára, hiánya nem csupán egy elmúlt élményre utal, hanem magára a tárgyra, amely meghatározott individuummként volt számunkra adott. Ezzel szemben az a kentaur, amelyet elképzelttem, nem volt jelen, nem találok egy elmúlt idői helyen. Hasonló módon a fantáziavilágokat nem egyesíti egy általános fantáziavilág, ezek végtelen számúak, s ebben az értelemben nem beszélhetünk azonosságról vagy a fantáziatárgyak konfliktusáról. Nyilván bizonyos értelemben a kentaur benne van egy fantáziavilágban, de ez a világ nem szituált, horizontjai meghatározatlanok.

Egy percepció, egy emlék horizontja lehet explikálatlan, de potenciálisan bármikor explikálható, kifejthető, a fantázia horizontjai viszont egyáltalán nem kifejthetőek, tartalmuk nem létezik, ezeket a tartalmakat létre kell hozni. Husserl a lebegés képét használja arra, hogy megragadja egy objektív térben és időben a fantázia rögzíthetőségének hiányát. A fantáziában nem adott számunkra megjelenő jelen, s így ellentmondás sem bármilyen aktuális jelennel. A fantáziavilág nem keveredik a valósággal, a fantázia változó, instabil, elillanó és fluktuáló tartalmakat jelent.

Ahogy azt már említettük, végső soron a lebegés fogalma teremti meg az összefüggést és az egységet az imagináció különböző formái vagy konstellációi között. Nézzük külön-külön:

a. Az emlékezet. Nyilván Husserl a lebegés fogalmát mindenekelőtt arra használja, hogy vele valamifajta kvázijelenlétet jelöljön, de az emlékezet esetében is felmerül ez a fogalom. Ugyanis az emlékezés egy olyan tárgyat nyújt számunkra, amely a jelenben van, de ideje nem a jelenre vonatkozik, prezencia és mégis adódásmódja a hiány. Neutralizáció, fantázia nélküli lebegésről beszélhetünk az emlékezet esetében. A lebegés a tapasztaló szubjektumot is érinti: az emlékezetben elfeledkezünk a jelenről, sőt az sem kizárt, hogy hamis emlékeket idézünk fel.

b. Valós tárgyak fizikai képe (tágabb értelemben vett képtárgyak: pl fénykép). Itt az emlékezethez közelálló jelenségről beszélünk. A képtárgyak esetében előfordul, hogy észlelésük kvázitapasztalatot jelent, és így jelenik meg. Nyilván itt is neutralizációval állunk szemben, de ez nem a képtárgy létét érinti, nem erre vonatkoztatott.

c. A fiktív tárgyakat reprezentáló képek, amelyek esetében perceptív vagy reprodukív fantáziákról beszélünk, szintén kvázitapasztalatokként adottak számunkra, s itt is a tapasztalat neutralizációjával állunk szemben. A neutralizáció ebben az esetben viszont sokkal teljesebb, ugyanis magának a tárgynak az egzisztenciájára vonatkozik.

Látjuk azt, hogy minden esetben a fantázia illékonysága, az úgynevezett lebegés a neutralizációval társul, minden esetben valamilyen neutralizációval állunk szemben. A lebegés és a neutralizáció viszonyának tisztázása érdekében fontos hangsúlyozni, hogy a neutralizáció mozzanata lehetetlen a lebegés működése nélkül, az imagináció, a fantázia több ugyanis, mint pusztán neutralizáció, a képtudat nem csupán a semlegesítés végrehajtását jelenti. A 15., illetve 2. számú *Fantázia*-szövegben Husserl pontosítja a neutralizáció szerepét a fantázia működésében, s itt különösképpen hangsúlyozza, hogy a fantázia a valódi világ semlegesítése, de ugyanakkor egy olyan mozgás, amely egy Én elvesztését (*Selbstvergessen*) is tartalmazza.⁸⁸

A lebegés fogalma nem kimondottan azért egységesítő a felsorolt imaginárius tapasztalatok esetében, mert mindegyik lényegi sajátosságát képezi, hanem azért is, mert Husserl a lebegés hangsúlyozásával a valóságtól, az objektív jelentől való elrugaszkodás lehetőségét emeli ki.

⁸⁸ Hua XXIII. 224.

Ezért vélekedik úgy némely Husserl-értelmező, hogy a lebegés főleg a fantázia esetében fontosabbnak tűnhet, mint a reprezentáció és a reprodukció.

A jelen fogalmának a kiterjesztése

A fantáziaszerű reprezentáció kép, de nem leképezés, olyan reprezentáns nélküli kép, amely nem törekszik egy eredendő modellt megismételni vagy leképezni. A fantázia fogalma hűen fejezi ki mindazt, ami általánosan az imaginációra jellemző: a hiány vagy távollét paradoxális jelenlétét. Ebből a perspektívából tekintve a fantázia a tárgyak adódásának és megjelenésének egy teljesen új aspektusát teszi lehetővé, amely nem a perceptív tapasztalattól levezetett.

Nyilván Husserl nézőpontja ingadozó a percepció és a fantázia viszonyát illetően, néha igen erőteljesen azt az álláspontot képviseli, amely a percepció elsődlegességét hangsúlyozza, és elfogadja az imagináció levezetett, az imaginációhoz viszonyítva másodlagos szerepét. Amennyiben behatóbban kérdezzük arra rá, hogy mi az a többlet, amelyet az imaginárius jelen a perceptív jelennel szemben jelent, hogy az imagináció nem csupán a percepció reprodukciójaként fogható fel, hanem olyan teljes értékű tapasztalatként, amelynek saját kiemelkedő meghatározottságai és jegyei vannak, melyek legfontosabbika a játék és a lebegés. Ha ezeket a sajátosságokat pozitívként értékeljük, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy az imagináció a világtapasztalatunkat kitágítja, olyan dimenzióval egészíti ki, amely nélkül hiányos lenne. Ebben az értelemben már Husserlnél is explicite több tapasztalatdimenzió konkrétan a fantáziára támaszkodik: szerepet játszik a transzcendentális dimenzióban, a lehetőségek észlelésében és a másikkal való viszonyban.

A pozíció kérdése

A fantáziatudat nem pozicionális tudat, tárgya a visszaemlékezéstől eltérően nem létező, általa látszólag nem a valóság szerkezetét tárjuk fel. Viszont mégiscsak feltételez átjárást Husserl a fantázia által nyújtott kvázivalóság és a perceptív valóság között. Ugyanis a fantázia imaginárius lehetőség, jegyzi meg Husserl, s a *Fantázia*-könyv 19. számú szövegében ragaszkodik a kettő közti átjárhatóság megteremtéséhez. Látszólag csupán viszonyulás- vagy beállítódásváltásra van szükség a lehetséges és a fantáziaszerű közti viszony megteremtéséhez. A beállítódás-váltás, hangsúlyozza Husserl, játékba hozás: a fantázia eleve a tapasztalati világ peremén merül fel, s ezáltal a kvázi-tapasztalat tapasztalatlehetőségként jelenik meg.

Ugyanakkor szükséges egyfajta pozicionális beállítódás-változás végrehajtása. Ebben a kontextusban ideális, lehetséges tárgyként tekintünk a fantáziatárgyra. Konkrétabban arról van itt szó, hogy egy fantazmát a tapasztalati világ konstellációjában helyezünk el. A tapasztalati világ kitágítását teszi lehetővé a fantázia, hiszen lehetőségként való pozicionálása horizont- vagy határfenomének sokaságával számol. Ebben a kontextusban tisztáznunk kell a fantazmák helyét és szerepét is a fantázia és perceptív tapasztalat függvényében. Itt Dieter Lohmar megközelítését tekintjük mérvadónak, s elemzésünk nagyrészt erre támaszkodik.

A fantazma szerepe Lohmar értelmezésében

Lohmar *A gyenge fantázia fenomenológiája* című művében, többek között felértékelve a fantazmák szerepét, azt az álláspontot képviseli, hogy „a fantazmatikus önaffekció az emberi észlelés, gondolkodás és felismerés lehetőségfeltétele”,⁹ s ebből a felismerésből kiindulva dolgozza ki a tapasztalatnak azt az elméletét, amelyet ő a szubjektum inkluzív elméletének nevez. Miért releváns a fantázia fenoménjének ez a leírása? Nyilván Lohmar a fantázia gyenge formáinak a bevezetésével fenntartaná azt az összefonódást, amely az észleléstudat és fantáziatudat, tágabban az észlelés és a fantázia között létezik, de megkülönböztetése érvényes akkor is, ha a husserli perceptív, illetve reprodukív fantázia különbségét vennénk figyelembe. Az összefonódás hangsúlyozása egyrészt a husserli analízisben a képtárgy vagy fiktum státuszának, s a státusz tisztázásának nehézségeként jelenik meg, másrészt annak a koegzisztenciának a fenomenológiai analízisében, amely az észlelés és a fantázia között rajzolódik ki. Fenomének szintjén a koegzisztencia Husserlnél azt jelenti, hogy ellentmondás van az észlelés jelent konstituáló látómezeje és a fantázia látómezeje között, ugyanis a fantázia létrejötte során nem konstituálódik képtárgy, a fenomenológiai leírás szintjén, amely már az időanalízis keretén belül is értelmezhető; a fantázia esetében hiányzik a jelenre való vonatkozás a megjelenésben. Lohmar megközelítésében az önaffekció azért fantazmatikus jellegű, mert olyan érzetek kirajzolódásáról van szó, amelyek valamely érzéki modalitás hiányában jönnek létre. (Lohmar példája a citromevés látványa, amely a savanyú ízt „ébreszti fel”). Ez az önaffekció ragadható meg a husserli kontraszt tudat által, a fantázia intencionális szerkezetének elemzése révén, illetve ennek az intencionális szerkezetnek a sajátosságát alkotó érzet, illetve fantazma összefonódása által. Az észlelés eleve tartalmaz olyan vonatkozásokat, amelyek fantáziaszerű módosulásokként eleve konstitutívak a tapasztalat esetében.

Dieter Lohmar szerint egyértelműen adott a fantázia által biztosított tárgykonstitúció és önkonstitúció összefonódása. A kettő Husserlnél sosem választható szét, legfeljebb hangsúlyossá válik egyik vagy a másik a fenomenológiai leírás különböző szintjein. A fantázia annyiban mélyíti el ezt, amennyiben összefonódás alatt a tárgykonstitúciótól elválaszthatatlannak feltételezzük az önkonstitúciót, mint ami az utóbbinak a lehetőségfeltételét képezi. A husserli fantáziatudat elemzésén keresztül arra teszünk kísérletet, hogy rámutassunk, mennyiben konstitutív a fantázia a szubjektum individuációjában, identifikációjában, s ennek milyen konkrét tapasztalati extrapolációs lehetőségek. Ugyanis az észlelés és fantázia sajátos összjátéka, amelyre a husserli fantáziatudat elemzései rávilágítanak, lehetővé tenné az individuációnak olyan felfogását, amely folytonos önszabályozásként, illetve önkorrekciónak lenne lehetséges.

Imagination and Fantasy

Keywords: imagination, fantasy, neutrality, modification

This paper tries to explain the unity of phantasy and perception in Husserl's descriptions and the ways of continuous modification that live in it. Perception and imagination constitute the immediate intuitive awareness of objects. In perception as well as in imagination "the intention aims at the thing itself" How does this work in the field of fantasy?

⁹ Dieter Lohmar: *Phaenomenologie der schwachen Phantasie*. Springer 2008. 3.